

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. VI св. 3—4

БЕОГРАД 1954

САДРЖАЈ

	Страна
1. А. Белић: Поводом анкете о књижевном језику и правопису и састанка у Новом Саду	6
2. М. Стевановић: Анкета Летописа Матице српске, новосадски договор и његови закључци	7
3. Б. Милановић: О деklinацији именице <i>Подне</i>	9
4. М. Стевановић: Поводом необичне употребе једног облика	10
5. Милија Станић: Још о Његошевом стиху „Чудна попа, јади га не били!“	11
6. Писма уредништву: 1. Душан Ђук: Редакцији Нашег језика	11
2. Св. Н.: Одговор на стављена питања	12
7. Језичке поуке	12

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Бранислав Милановић

Наша Реч

ИЗДАВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ
БЕОГРАД 1954

Штампа Графичко предузеће „Академија“ - Београд, Космајска ул. бр. 2

АНКЕТА ЛЕТОПИСА МАТИЦЕ СРПСКЕ, НОВОСАДСКИ ДОГОВОР О КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ И ПРАВОПИСУ И ЊЕГОВИ ЗАКЉУЧЦИ

I

Новосадски састанак лингвиста и књижевника припремило је Уредништво Летописа Матице српске на крају анкете која је у томе часопису скоро годину и по дана вођена о питањима књижевног језика и правописа. И сама анкета и договор на њеном завршетку дошли су, мислим, у прави час да припреме решење једног, по нашем мишљењу, врло значајног културног проблема два највећа југословенска народа.

Срби и Хрвати, како је одавна познато, имају један заједнички језик са три основна дијалекта и већим бројем подијалеката. А од пре сто и неколико година, од Илирског покрета (код Хрвата) и победе Вукових начела о језику и правопису (код Срба) имају и исти књижевни језик, који се развио на заједничкој основи само штокавског дијалекта најновијег типа, којим говори највећи део српског и хрватског становништва. Али се овај језик (мислим заједнички књижевни језик Хрвата и Срба) развијао у донекле различитим историским и културноисториским условима и око два главна културна центра наша, око Београда и Загреба, па је разумљиво што је од самог почетка у њему било и извесних разлика. А те су разлике — такође је разумљиво — првих деценија свакако биле веће. Иако су Вук Караџић и културни вођи Хрвата у Илирском покрету за основицу књижевног језика узели народни језик истог, штокавског дијалекта какав се у народу њихова времена говорио и каквим су

биле испеване наше најбоље народне песме, у чему су се у потпуности слагали, — они су се у једном погледу на основицу књижевног језика ипак разликовали. Народни језик у књижевности код Хрвата је онда већ имао дугу традицију од неколико векова, и ови су, дакако, и из књижевног језика прошлости, највише из језика богате дубровачке књижевности, узимали извесне језичке елементе, а Вук је дотадашњи књижевни језик у целини одбацивао, зато што тај језик код Срба није био народни. И склоност Хрвата к употреби неких архаичних језичких елемената, какве не налазимо у новијој књижевности код Срба, потиче још из тога времена и повлачи се, у извесној мери, све до данашњег дана. Код њих је у другој половини 19 века било и покрета за нарочитим архаизирањем књижевног језика у циљу наводног приближавања словеначком и осталим словенским језицима (потсећамо на *з а г р е б а ч к у ш к о л у* с Вебером-Ткалчевићем и на *р и ј е ч к у ш к о л у* с Франом Курелдом на челу). Али је и код Хрвата пред крај овога века савремена народна штокавштина, као основица књижевног језика, коначно однела победу, мада су хрватски писци и отада остали нешто приврженији и извесним одликама језика народних умотворина и Вукове прозе које се на другој страни данас осећају као стилски архаизми. Разлике у језику су се ипак, и најпре и касније, највише тикале речника.

Заједно с утицајем материјалне културе и културе уопште, уколико су им Срби и Хрвати били подложни са различитих страна — први су у свој језик примали нешто више речи из турског језика и балканског језичког амбијента, а други из западноевропских језика, из талијанског и немачког у првом реду. Разлике у речнику су, још више, и резултат неједнаког односа Срба и Хрвата према туђинским језичким елементима у време њиховог националног препорода и иза њега. Сасвим је разумљиво што су први у време када су се постепено ослобађали турског јарма били толерантни према речима турског порекла, тим разумљивије што су ове речи у току вишевековне употребе биле већ ухватиле дубоког корена у народу, тако да су се врло често осећале потпуно народним, па је један, додуше невелик, број тих речи и сасвим ушао у лексичку ризницу

нашег језика, док су друге, више спонтано, замењиване народним речима и сасвим ишчезле, или су сада у току ишчезавања из употребе.

Хрвати су, међутим, чим су извојевали право употребе матерњег језика у школама и администрацији, стали да га чисте од свих туђих, нарочито немачких речи, којих је, природно, било највише, па су, немајући им свагда народне замене, на брзину ковали нове речи или их узимали из западнословенских језика, нарочито из чешког. У тој тенденцији понорођавања они су, ми бисмо рекли, и претеривали, па су и научне, опште-европске термине замењивали народним, док су Срби, који никада нису предузимали неко слично организовано чишћење језика од туђица, ове термине већином задржали у употреби. И ту је управо полазна тачка разлика у стручним терминологијама код Хрвата и Срба.

Поред разлике у писму, која потиче од раних векова књижевности једног и другог народа — код њих је и до данас остало и нешто разлика у правопису. Те разлике ни овде, колико ни у самом језику, већ од прихватања штокавског дијалекта за књижевни језик (од 1836) од стране Хрвата, нису биле велике, а ипак су их најзначајнији претставници културнога живота наших народа и пре 100 година осећали као сметњу потпуном јединству књижевног језика, па су на знаменитом Бечком договору од 1850 г. решили да их уклоне и да језик (и правопис) Хрвата и Срба у свему постане исти сем што су дозволили да они који не прихвате ијекавски могу у књижевности задржати и свој екавски, односно икавски изговор. И не само да су неке правописне и друге разлике остале и после Бечког договора кроз неколико деценија све док, пред крај XIX века, и код Хрвата нису у потпуности прихваћене Вукове и Даничићеве идеје о књижевном језику, што је добило видног израза у Правопису Ивана Броза (1892), у Броз-Ивековићеву Рјечнику хрватскога језика (1901) и великој Граматици и стилистици Томе Маретића од 1899 (који нису ништа друго него правопис, речник и граматика Вукова језика) — него су се опет и после овога појавиле неке разлике у правопису иако је то уствари већ преко 60 година (не узимам у рачун време НДХ, када је у Загребу зва-

нично враћено „кориенско“ писање) и код Срба и код Хрвата један исти, фонетски правопис. И те правописне разлике, или тачније: оно неколико случајева различног начина писања код Хрвата и Срба потичу од неједнаког тумачења и неједнаке примене потпуно истих принципа истог творца тога заједничког правописа Вука Караџића. А, што је најзанимљивије, и најчудије у исто време, тим се разликама често даје ранг обележја националне културе једног и другог народа.

Развитак међусобних односа два брата народа од почетка XX века, и поред свих, често и крупних, препрека које су томе у току четири и по деценије стајале на путу, — ипак је водио постепеном смањивању разлика у језику српских и хрватских писаца. Међусобни додири и сарадња књижевника у истим публикацијама, анкете (она што ју је водила словеначка Веда 1912 и Српски књижевни гласник 1913) о језичком зближавању Срба и Хрвата, прихватање екавштине од неких хрватских писаца, писање и издавање часописа и књига латиницом у Београду, а писање неких хрватских писаца ћирилицом и сл. допринели су да се речничке и стилске разлике у нашем заједничком књижевном језику осетно смање. Сем тога, живот у заједничкој држави између Првог и Другог светског рата ишао је на руку природном процесу даљег уједначавања. Изаучавање и читање хрватских писаца у српским школама и српских писаца у хрватским, па онда дневна штампа, па употреба једне терминологије у неким гранама живота (у војсци, напр., у судству, поморству и другде) свакако су чинили своје. Али како се овај природни процес приближавања с једне стране искоришћавао у хегемонистичке сврхе, као снажно оруђе диригованог југословенства, то се, сасвим је разумљиво, на другој страни јављао снажан отпор овоме процесу. И ово су, што је најгоре, и на једној и на другој страни знали користити непријатељи југословенске заједнице ма у коме виду, који су сматрали да се при таквом стању ствари згодно латити доказивања да се језик, нарочито књижевни језик, Срба и Хрвата у толикој мери разликује да се ту чак и не може говорити о једном истом језику. И врло је занимљиво како се две, иако у националном погледу супротне, политички једнако назадне идео-

логије овде заснивају на истој нетачној тези да сви они што имају један заједнички језик сачињавају један народ. Али оставимо то по страни, него да констатујемо познату чињеницу да су Срби и Хрвати, који су имали и имају заједнички књижевни језик са два писма и два књижевна изговора, у југословенску државну заједницу после Другог светског рата и наше народне револуције ушли са извесним незнатним разликама у стилу, речнику и правопису свога језика и да се у тој заједници, у условима који су у њој остварени: између осталог у потпуној националној равноправности, уз истинско братство и чврсто политичко јединство — те разлике постепено смањују. Ово су тачно констатовали уредници Летописа Матице српске у писму којим су позвали на анкету поводом које и говоримо, и ту њихову констатацију је поновило више учесника у анкети а, чини нам се, и сви учесници на новосадском договору. Али је несумњиво тачно да постоји и тенденција за неговањем, па чак и продубљивањем постојећих разлика у књижевном језику Срба и Хрвата. То су такође истакли покретачи анкете. Ово је побуђивало извесне стручне и јавне раднике да размишљају о томе проблему, па су неки од ових, последњих година, и писали о њему у појединим листовима и часописима. То је питање, управо, и навело Уредништво Летописа Матице српске „на мисао да би добро било расписати анкету о проблемима нашег књижевног језика да би се о њему чуло мишљење, књижевника, научника и јавних радника“. И оно је (то Уредништво, мислим), како само у своме поменутом писму каже — после саветовања „са најистакнутијим претставницима књижевности, лингвиста и јавног и политичког живота у Београду и Загребу“ добило „снажан потстрек да ову идеју спроведе у дело“. И оно ју је спровело. Ја мислим, а и многи други мисле — с потпуним успехом. Додуше, ни половина позваних није узело учешћа у анкети. Али је у одговорима знатне већине оних што су се одазвали (а тих је одговора било преко 40) ово врло важно питање културног, а и не само културног, живота наших народа са многих страна расветљено: приказано је данашње стање заједничког књижевног језика Срба и Хрвата, тачно оцењен карактер и наговештена даља судбина разлика које у њему

постоје, одртан је правац будућег његова развитака и изнета су одређена мишљења о потреби и ефикасности организованог утицања на тај развитака у данашњим нашим културно-економским и друштвено-политичким околностима.

У свега неколико одговора на анкету покренута су и извесна питања која, бар по нашем мишљењу, ниуколико не могу допринети решењу проблема ради којих је она покренута. Тамо је, рецимо, чињен апел да се језик повеже с књижевношћу која се на њему ствара — као да он с њом није везан и као да би га, штавише, и било могуће од ње одвојити и кад би то неко хтео. Чули смо и мишљење да лингвисти, они, дакле, што се баве законитостима језика не могу говорити и о језику књижевних дела — као да у томе језику не владају језички закони или као да у њему и нема никаквих законитости. У само једном прилогу анкети изражено је неверовање у могућност решења постављених питања, и уопште је тај прилог пун некакве неверице и сумње — чак и у језичке законе који су већ давно и експериментално утврђени. Али ако та неколика прилога не доприносе решењу проблема, они не поричу и не умањују значај анкете и оправданост њеног покретања. Ово су, и једно и друго, правилно схватили сви учесници сем једног јединог који је ди-гао свој глас противу анкете. И сви се они, што је најважније, слажу у оцени природе разлика у нашем заједничком језику. Већина њих говоре о двојаком писму и двојаком књижевном изговору, о различитом стилу и разликама у речнику, нешто мање њих се задржава посебно на термилошким разликама и различним називима заједничког књижевног језика Хрвата и Срба, а највише њих говори о разликама у правопису. Неки су с разлогом обратили пажњу и „србизирању“ стила и речника дела и написа хрватских писаца за српске читаоце и „хрвати-зирању“ српских текстова за читаоце у Хрватској. Али се сви писци прилога анкети Летописа не слажу у гледању на потребу организованог усмеравања развитака нашег језика у циљу уклањања означених разлика и што бржег остварења потпуне јединствености заједничког књижевног језика Срба и Хрвата, у правцу које се он и сам од себе развија. Једни су се у овоме изјаснили противу било какве интервенције; они препоручују

да се никако не жури са уједначавањем, чак ни тамо где га потребе хитно намећу (као у правопису, напр.). А овакву своју опрезност оправдавају тиме што се плаше да захтев за изменом и само неколика термина не повреди чију националну осетљивост, или да једна или друга страна не буде лишена уставом загарантованог права на развој своје националне културе ако се, у циљу уједначења, буде, рецимо, тражило да се одрекне неке своје правописне навике. Као да ће њихова култура изгубити свој национални карактер, ако Хрвати, напр., почну писати облик футура као једну реч (насупротив њихову досадашњем одвојеном писању саставних делова тога облика). Или као да ће бити угрожено право Срба на националну културу ако прихвате хрватски начин писања вишечланих географских имена почетним великим словом само прве речи.

Не може се, истина, рећи да неке од наведених разлика немају и карактер обележја посебности националних култура Срба и Хрвата. Овај карактер имају — у првоме реду две наше азбуке, иако се ћирилица употребљавала и код Хрвата, а латиница и код Срба, јер је хрватска књижевност, и она ранијих векова у појединим покрајинама, и новија хрватска књижевност и хрватска култура уопште, највећим делом стварана на латиници, а српска књижевност и култура углавном на ћирици. Па већ ни зато решење питања двеју азбука на начин који неки учесници у анкети предлажу не би било најсрећније. У тежњи да се што пре отклоне све препреке постизању апсолутне истоветности књижевног језика Срба и Хрвата, знатан број учесника изјашњава се за једноставно (мада то не би било баш тако једноставно) увођење само једног писма на целом српско-хрватском језичком подручју. И сви они, без обзира на то из кога се центра јављају, из Загреба или из Београда, или било одакле, говоре у прилог латинице — зато, кажу, што су овог типа азбуке претежно највећег броја културних народа, што су ти народи углавном на већем културном нивоу (свакако не због азбуке, нити су им азбуке баш тог типа због овог или оног нивоа културе), што су неки народи који су у скорије време одбацили своје несавршене азбуке из прошлости усвојили латинско писмо итд. Ја пак ми-

слим, а и више учесника у анкети је изнело исто мишљење да не само што није мали број људи на земљи који се служе ћирилским писмом него ни у коме погледу није за потцењивање ни оно што је у култури човечанства створено на ћирилици. А од свега је овде, по моме мишљењу, бар за нас — а ово се све и тиче само нас — најважније оно што је наш народ створио овом азбуком. И управо због тога што је створено на ћирилици, много више него из неких сентименталних разлога, никако није за препоруку, неко декретирано одбацивање ћирилице и њене замене латиницом, јер би тим за неколико година генерацијама које долазе било отуђено релативно богато културно наслеђе наше. И због тога ће се, управо, ако се деси, као што има изгледа на то, да у догледно време латиница потисне ћирилицу, ова последња ипак и даље учити у школама. А зато што културна добра створена на ћирилици не припадају само народу који их је стварао него и свим нашим народима, и зато што треба да их сви наши народи могу што потпуније користити — ћирилицу је неопходно неговати и учити и тамо где је само латиница била у употреби, као што је, наравно, и латиницу напредо с ћирилицом, нужно учити у свим српским школама. Једном речју, место замене двеју азбука једном — потребе и Хрватима и Србима налажу прихватање поред једне и оне друге азбуке. А наш језик неће бити једини књижевни језик с две азбуке.

Они што траже да се и Срби и Хрвати отсада служе једном азбуком предлажу и јединствен књижевни изговор место досадашња два, па пошто су мишљења да ћирилицу (српско писмо) треба „жртвовати“ хрватској латиници, у замену за то захтевају да Хрвати као књижевни прихвате екавски изговор место ијекавског, који је једино код њих у књижевној употреби већ 120 година. Ови поборници само једног књижевног изговора екавштини дају првенство због несумњиво веће савршености, која се огледа у њеној једноставности. Ја ипак мислим да они, уколико овде још не иду утрвеном стајом, за Скерлићем, — ово, ако и потсвесно, пре свега чине у циљу постизања неке равнотеже и равноправности у „жртвама“. Које, по њима, ваља приложити на олтар потпуног језичког је-

динства. А ако се ради о томе, зар се баш тим равноправност и потпуно не нарушава — за Црногорце, рецимо, па за босанске и херцеговачке Србе и др., који за своје писмо или једино или свакако више сматрају ћирилицу, а служе се искључиво ијекавским књижевним изговором. Од њих се, значи, тражи да дају „све“ без икакве компензације. И заиста, мада многи од ових појединачно врло лако и врло радо прелазе на екавштину, за све њих као целину, затим за Србе у Хрватској и за Хрвате, нарочито оне који су по рођењу ијекавци, захтев за напуштањем матерњег изговора и за његовом заменом екавским значио би кршење права које им је демократским и рационалним начелом *пиши као што говориш* било загарантовано више од једног века, а којим су се и пре тога, и на једној и на другој страни, бар делимично, знатно дуже користили. А што је најглавније, ова неједнакост изговора, која је резултат неједнаке замене једног некадашњег гласа, што претставља стварну разлику у језику, и није разлика између српског и хрватског изговора, јер, с једне стране, више има ијекаваца Срба него Хрвата, а међу Хрватима је по рођењу опет више екаваца него ијекаваца. А осим тога ијекавски књижевни изговор, како је добро познато, није само хрватски него и српски. И у свакој је књижевној генерацији од Вука Караџића до данас било српских писаца — међу њима и врло познатих — који су писали ијекавски.

Иако су се из појединих мишљења изложених у анкети и из доказа којима су она образлажавана одржавали и закључци, њих ипак није било могуће извести без усменог расправљања постављених питања. А свакако је требало да их изведе неко заједничко тело претставника изнетих мишљења. И Уредништво Летописа Матице српске је, мислимо, сасвим правилно поступило када је решило да сумирање резултата анкете повери таквоме једном телу, које се морало негде састати да у међусобној размени мишљења договорно обави овај задатак. Како из техничких разлога (ово је захтевало приличне материјалне издатке) уз остале није било могуће сабрати све учеснике у анкети, Уредништво Летописа је, одлучивши се да припреми један састанак у Новом Саду, од ових позвало само оне који су више стране је прилазили целој проблему — њих 15 на броју, а сем

њих и претставнике удружења књижевника и преводилаца Хрватске и Србије и неке лингвисте, као и неколико чланова Књижевног одбора Матице без обзира на то да ли су учествовали у анкети. И сви позвани су, сем неколико њих што су били спречени болешћу или другом неком околношћу, дошли на новосадски договор.

Већ на почетку дискусије у реферату друга Милосавца, уредника Летописа, истакнути су основни проблеми који су били предмет анкете и о којима се и на овоме састанку свестрано расправљало у току три дана (од 8—10 децембра 1954). Само док су се у анкети износила мишљења мање-више независно једно од других, на новосадском договору су се поједина питања, како је и разумљиво, такорећи скидала с дневног реда. Да је ово разумљиво, кажем зато што су она добрим делом у анкети већ била расправљена, а нарочито зато што се гледишта усменим општењем много лакше и много брже уједначавају. Не значи то да су сви учесници на овоме састанку имали исто гледиште о појединим питањима о којима се расправљало; сви они нису ни с подједнако такта прилазили расправљању, него је било, ако не несрећно, свакако неспретно постављених питања да ли се с добром вољом и без некадашњих заблуда приступа овоме послу, било је непотребног истицања већих заслуга за заједнички језик једне него друге стране, па чак и изношења научно никад недоказане и недоказиве, а политички свагда штетне и неповратно преживеле тезе да су Хрвати и Срби један народ. Али је, брзим посредовањем и аргументованим противдоказима у ова неколика усамљена случаја, дискусија одмах враћана на правилан ток, па је и зато могла дати, без претеривања се може рећи, врло добре резултате.

На самом почетку истакнуто питање јединства књижевног језика Срба и Хрвата одмах је скинуто с дневног реда расправљања као питање које ни за кога није спорно.

О двојакном књижевном изговору и о двома азбукама говорило је неколико учесника договора. Понеки од њих је и даље бранио мишљење да би у интересу потпунијег јединства званично требало завести употребу само једног писма и једног књижевног изговора. И овде су то сваки пут биле екавштине и лати-

ница. Али, иако будућност код нас, вероватно, припада латиници, и иако није искључено да ће можда екавски изговор (мада ја лично не предвиђам да ће се ово десити у догледно време) потиснути из књижевне употребе ијекавски, — напред изнети и други разлози за све су се показали довољно убедљиви и толико јаки да обезбеђују и даљу напоредну употребу оба књижевна изговора и обе азбуке, које треба да остану не само равноправне него и подједнако обавезне у школама.

О изједначењу терминологије се није нарочито дуго говорило. Неки су учесници, истина, и посебно наглашавали њен значај за успешан развитак нашег културног живота, а сви су се сложили да што пре треба приступити изради стручних терминологија за све гране науке и технике. Притом је истакнуто да овоме, као и сваком другом заједничком послу, треба приступити с довољно међусобног разумевања јер су неки досадашњи покушаји сарадње на изради заједничке терминологије остали без резултата управо зато што је оно недостајало.

Речнику савременог књижевног језика посвећен је сразмерно знатан део времена у току кога је трајао новосадски договор. Можда и зато што су књижевници, уопште узев, највише интересовања показали баш за овај проблем, — ипак претстављали знатну већину учесника. У дискусији о речнику учествовали су, и то врло живо и лингвисти, нарочито у разјашњењу питања каква треба да буде овај речник — нормативан или информативан. Они су, наиме, или бар већина њих, доказивали да ни један речник у правом смислу не може бити нормативан, да то није ни речник Француске академије, који је рађен с највише претензија да то буде. И заиста, ни најидеалније замишљен и тако рађен речник не може дати лексичку норму, јер норму у апсолутном смислу речи претставља дело које даје све оно што је у језику допуштено, а таквог речника нема, и не може бити. Један речник савременог књижевног језика, за којим вапије не само наша књижевност него и цео културни живот, може и мора садржавати и означавати оно што је несумњиво добро, на шта се сваки књижевник и сваки културни радник може ослонити као на такво, али је питање да ли је то што он може дати нешто више него само неопходна и, у најсрећнијем случају, врло

добра информација. Но био он само ово или и нешто више, значај оваквог речника сви учесници договора су подједнако истицали, па су зато сви и поздравили учињене напоре Матице српске, која је заједно с Матицом хрватском већ приступала послу око припрема за израду овог речника. А баш зато што су ове две познате културне установе, једна српска и једна хрватска, заједнички узеле на себе издавање овог значајног дела, које ће на основу грађе из хрватских колико из српских писаца заједнички бити израђено од српских и хрватских стручњака, — оно ће већ самим тим бити најзначајнији прилог убрзавању процеса развика нашег књижевног језика к све већој његовој јединствености.

Као најкрупнија сметња и вештачка препрека овоме процесу на договору је с правом означена штетна пракса прилагођавања хрватских текстова за српске читаоце и обрнуто — српских текстова за читаоце у Хрватској. Овде је, истина, било и не-слагања у схватању: да ли прекинути са сваким „превођењем“ ове врсте, или се у неким случајевима може допустити извесно прилагођавање с обзиром на намену дотичног дела, односно написа. Чак се и после појавило мишљење да је на договору решено да се текст писаца само књижевних дела мора поштовати, а да, што се дневне штампе тиче — такав однос треба имати једино према потписаним чланцима у новинама, док се све остало може прилагођавати онако како ће бити што приступачније читаоцима којима је намењено. Ја мислим да је то неко остао само при своме схватању, јер се, мени се бар чини, најзад стало на гледиште да је, у циљу стварања читалачке публике на обема странама, — и дневне листове који се прештампавају у другоме центру, исто тако као и књижевна дела, и тамо нужно издавати у неизмењеном облику. У обзир долази једино штампање другом азбуком, јер међу читаоцима дневне штампе, најжалост, има још таквих који не читају оба писма. Све остало: и стил, и речник, па и књижевни (ијекавски, односно екавски) изговор — остаје онакво какво је у оригиналу, као што, по мишљењу већине, у томе погледу не би требало мењати ни текстове сарадника и дописника појединих листова према „укусу“ читалаца оне средине у којој се они први пут објављују.

Ако не вештачку, свакако сасвим формалну сметњу истоветности књижевног језика чини и оно неколико разлика у правопису код Хрвата и Срба. Још више, те разлике и на једној и на другој страни стварају забуну и знатно отежавају постизање основне писмености код школске омладине и где год се ради на систематском изграђивању те писмености. Ове тешкоће су највеће и најчешће у Босни и Херцеговини, а јављају се и у свим другим крајевима наше земље где функције васпитача напоредо и наизменично врше присталице једног и другог (београдског и загребачког) начина писања. А осим овога, у свим досад поменутих пословима око усмеравања што бржег развитка нашег језика у правцу његове потпуне једнакости (као при изради стручних терминологија, речника и сл.) такође ће се наилазити на огромне тешкоће ако се претходно не уједначи правопис. И зато је ово питање, ма колико га појединци сматрали за неважно, по нашем мишљењу, као и према закључцима учесника на новосадском договору, од прворазредног значаја. А решавању баш овога питања треба приступити најпре, и још одмах, и зато што је оно најрешљивије. Али да га неће бити тако сасвим једноставно решити, видело се и на договору у Новоме Саду, где су сви учесници истицали потребу и хитност уједначења правописа, а опет је већина показала велику заинтересованост за то како ће оно бити решено, па су неки тражили и да се још на овом договору приме обавезе на који начин да се уједначење правописа изврши. Кроз ово се, рекло би се, изражавала као нека бојазан да то не буде „на штету“ једне или друге стране у погледу оне чешће истицане и прецењиване националне осетљивости. Да те осетљивости уистини и има, доказ је и сама ова чињеница, само ваља утврдити да то није осетљивост народа, како то каткад хоће да се прикаже, него само осетљивост појединаца или највише осетљивост по неколицине оних што претерано држе до својих правописних навика.

Дискусија је показала да се учесници донекле разликују и у погледу на то да ли је правопис више научни принцип или конвенција. Ипак је изграђено заједничко гледиште да се при изради новог, уједначеног правописа мора полазити у првом реду од научних принципа, али да се мора водити рачуна и о

практичној страни, тј. о потребама да правопис буде што упрошћенији, наравно уколико то допуштају основни принципи његови. А добро је, најзад, што ће се, како је замишљено, и у закључцима договора препоручено, остварити широка сарадња при изради заједничког правописа српскохрватског књижевног језика, и што ће сви они који имају своје схватање о појединим питањима добити прилику не само да га кажу него и да га бране и одбране.

На договору се нешто дуже расправљало и о питању назива заједничког језика Срба и Хрвата. Овај језик, како је познато, зовемо разним именима: и српски, и хрватски, и српскохрватски (односно хрватскосрпски) и хрватски или српски и српско-хрватски (односно хрватско-српски). Једни од учесника су, свакако да би све задовољили, изложили мишљење да би сви ти називи и даље могли остати у употреби напоредо, док други сматрају да један језик, бар званично, треба да има и један назив, па кад остале треба одбацити, они мисле да између више термина треба одабрати најаутентичнији. Овде су се лингвисти, бранећи различита мишљења о преимућству појединих досад употребљаваних назива, упуштали у одвећ стручне детаље, али се показало да је за међусобно убеђивање потребно знатно више времена, па је остављено да то питање реши комисија стручњака кад она буде образована за израду заједничког правописа. У једноме су се ипак сви сложили: да званични назив нашег језика треба да садржи оба дела његова — и српски и хрватски, па је то и у закључке договора унесено.

М. Стевановић

II

Потписани учесници састанка који је сазвала Редакција *Летописа Матице српске* на завршетку анкете о српскохрватском језику и правопису после свестране дискусије одржане 8, 9 и 10 децембра 1954 године у Новом Саду донели су ове

ЗАКЉУЧКЕ:

1) Народни језик Срба, Хрвата и Црногораца један је језик. Стога је и књижевни језик који се развио на његовој осно-

ви око два главна средишта, Београда и Загреба, јединствен, са два изговора, ијекавским и екавским.

2) У називу језика нужно је увек у службеној употреби истаћи оба његова саставна дела.

3) Оба писма, латиница и ћирилица, равноправна су; зато треба настојати да и Срби и Хрвати подједнако науче оба писма, што ће се постићи у првом реду школском наставом.

4) Оба изговора, екавски и ијекавски, такође су у свему равноправна.

5) Ради искоришћавања целокупног речничког блага нашег језика и његовог правилног и пуног развитка неопходно је потребна израда приручног речника савременог српскохрватског књижевног језика. Стога треба поздравити иницијативу Матице српске, која је у заједници са Матицом хрватском приступила његовој изради.

6) Питање израде заједничке терминологије такође је проблем који захтева неодложно решење. Потребно је израдити терминологију за све области економског, научног и уопште културног живота.

7) Заједнички језик треба да има заједнички правопис. Израда тога правописа данас је најжитнија културна и друштвена потреба. Нацрт правописа израдиће споразумно комисија српских и хрватских стручњака. Пре коначног прихватања нацрт ће бити поднет на дискусију удружењима књижевника, новинара, просветних и других јавних радника.

8) Треба одлучно стати на пут постављењу вештачких препрека природном и нормалном развоју хрватско-српског књижевног језика. Треба спречити штетну појаву „превођења“ текстова и поштовати оригиналне текстове писаца.

9) Комисије за израду правописа и терминологије одређиће наша три универзитета (у Београду, Загребу и Сарајеву), две академије (у Загребу и Београду) и Матица српска у Новом Саду и Матица хрватска у Загребу. За израду терминологије потребно је ступити у сарадњу са савезним установама за законодавство и стандардизацију, као и са стручним установама и друштвима.

10) Ове закључке Матица српска ће доставити Савезном извршном већу и извршним већима: НР Србије, НР Хрватске, НР Босне и Херцеговине и НР Црне Горе, универзитетима у Београду, Загребу и Сарајеву, академијама у Загребу и Београду и Матици хрватској у Загребу, те ће их објавити у дневним листовима и часописима.

У Новом Саду, 10 децембра 1954.

Иво Андрић, књижевник и академик из Београда

Д-р Александар Белић, професор универзитета и претседник Српске академије наука из Београда

Живојин Бошков, књижевник и уредник Летописа Матице српске из Новог Сада

Мирко Божић, књижевник и претседник Друштва књижевника Хрватске из Загреба

Д-р Милош Ђурић, професор универзитета из Београда

Маријан Франичевић, књижевник из Загреба

Д-р Крешимир Георгијевић, професор универзитета из Београда

Милош Хаџић, секретар Матице српске из Новог Сада

Д-р Јосип Хам, професор универзитета из Загреба

Д-р Мате Храсте, професор универзитета из Загреба

Д-р Људевит Јонке, доцент универзитета из Загреба

Маријан Јурковић, књижевник из Београда

Јуре Каштелан, књижевник из Загреба

Радован Лалић, професор универзитета из Београда

Младен Лесковац, професор универзитета из Новог Сада

Светислав Марић, професор и потпретседник Матице српске из Новог Сада

Марко Марковић, књижевник из Сарајева

Живан Милисавац, књижевник и уредник Летописа Матице српске из Новог Сада.

Д-р Милош Московљевић, професор и научни сарадник Српске академије наука из Београда

Бошко Петровић, књижевник и уредник *Летописа Матице српске* из Новог Сада

Вељко Петровић, књижевник и академик, претседник *Матице српске*, из Београда

Буза Радовић, књижевник из Београда

Д-р Михаило Стевановић, професор универзитета из Београда

Д-р Зденко Шкроб, професор универзитета из Загреба

Д-р Јован Вуковић, професор универзитета из Сарајева.